

Hans Arne Akerø er rektor i Den norske kirkes presteforening. Han disputerte i juni ved Misjonshøgskolen med den teologiske avhandlingen: *Det hellige som sentralbegrep i religion.*

SYNDSBEKJENNELSEN

Viktig ledd i gudstjenesten

Mange opplever syndsbejennelsen som en psykologisk og moralsk «selvstempling». Jeg betrakter syndsbejennelse som en sentral og verdifull side ved kristen teologi og spiritualitet.

Synsbejennelsen står sentralt i diskusjonen om «Forslag til ny ordning for hovedgudstjeneste i Den norske kirke.» Her foreslås å flytte syndsbejennelsen til en senere del av gudstjenesten og å endre ordlyden til flere alternative formuleringer.

Jeg vil starte med å henvise til det Manfred Josuttis kaller gudstjenestens «handlingslogikk». All religiøs praksis er bestemt av en viss handlingslogikk, slik at én del ikke uten videre kan bytte rekkefølge med en annen del i forløpet. Josuttis hevder at den kristne gudstjenesten følger samme tredelte prosess som i mystikken, hvor man går fra renselse (lat. purificatio) til opplysning (illuminatio) og så til forening (unio). Ut fra dette er det naturlig å tenke at syndsbejennelsen hører hjemme i åpningsdelen av gudstjenesten, som en del av renselsen (purificatio). Her innstiller man seg på møtet med det hellige, renser seg fra urenheter, legger fra seg bekymring, uro og distraksjon og etablerer en relasjon til guddommen og til den kultiske forsamling. Gjennom dette forberedes man til å bli opplyst av Skriften (illuminatio), for så å kunne bli forent med guddommen i nattverden (unio).

Å flytte syndsbejennelsen fra renselsen til et sted mellom opplysningen og foreningen, innebærer altså en endring av gudstjenestens handlingslogikk. Synsbejennelsen får en annen funksjon. Har en slik omplassering liturgisk bærekraft, eller vil syndsbejennelsen dermed bortfalle av seg selv?

Jeg vil også vise til Rudolf Ottos beskrivelse av religiøs erfaring som «mysterium tremendum et fascinans» – «mysterium som avskrekker og tiltrekker». Møtet med det hellige er preget av denne ambivalens og mystikk. Også i gudstjenesten merker vi dette, hvor syndsbejennelsen primært uttrykker et tremendum.

Man kan også se syndsbejennelsen i sammenheng med Ottos begrep «Kreaturgefühl» (skapningsfølelse), som er den umiddelbare opplevelsen av å være «støv og aske» (1. Mos 18,27), altså et forgjengelig og uverdigg menneske i et mysteriøst møte med det hellige, som er den høyeste

verdi og gir oss verdi. Merold Westphal beskriver Ottos uttrykk treffende som «a sense of ontological inadequacy». Det handler ikke om moral (hva mennesket bør gjøre), men om metafysikk (hva mennesket dypest sett er). Å være en synder er ikke en rent moralsk eller psykologisk bestemmelse, slik vi ofte gjør det til. Synd er et religiøst og metafysisk begrep, preget av møtet med det hellige som noe radikalt annerledes.

Forslaget om å flytte syndsbejennelsen mener jeg best kan forstås som en (feil-)reaksjon på svakheter man opplever ved den nåværende syndsbejennelsen. For å vise dette må jeg gå tilbake til forrige liturgirevisjon og se hva som skjedde da. I 1977 endret man den gamle 1920-liturgiens formulering – «Se i naade til mig arme, syndige menneske» – ved å fjerne ordet «arme», dette til protest fra læstadianere og enkelte andre. De fleste smilte av at noen ville bevare det alderdommelige ordet «arme», men ordet vernet syndsbejennelsen fra en rent rasjonal og moralsk forståelse av det å være en synder.

«Har en slik omplassering liturgisk bærekraft, eller vil syndsbejennelsen dermed bortfalle av seg selv?»

Også den tidligere formuleringen «og kjender den onde lyst i mit hjerte!» ivaretok et metafysisk aspekt, men ble endret til den mer psykologiserende og handlingsrettede formulering: «og kjenner lysten til det onde i mitt hjerte».

I tillegg til disse endringer i ordlyden kom syndsbejennelsen i 1977 mye mer «brått på» menigheten, fordi det selvstendige orgelpreludiet og den innledende klokkebønnen ble fjernet. Med klokkebønnens åpningsord: «Herre! Jeg er kommet ind i dette dit hellige hus.» fikk menigheten hjelp til å konstituere seg i det hellige rommet, komme i gudstjenestemodus og høre om den treenige

Gud, mens nåværende liturgi så å si går rett på syndsbejennelsen. Ubehaget over denne brå overgang har lenge vist seg ved at mange prester improviserer myke overganger til syndsbejennelsen, som for eksempel: «Da gjør vi som vi alltid pleier å gjøre: Vi legger fra oss alt som tynger og bekjenner våre synder».

«Å være en synder er ikke en rent moralsk eller psykologisk bestemmelse, slik vi ofte gjør det til. Synd er et religiøst og metafysisk begrep, preget av møtet med det hellige som noe radikalt annerledes»

Slike grep var ikke påkrevet i den gamle 1920-liturgien – også fordi syndsbejennelsen allerede var introdusert med den vakre formuleringen i klokkebønnen: «Lad nu op mit hjerte, ved din Hellige Aand, saa jeg av dit ord maa lære at sørge over mine synder». Klokkebønnen representerer etter min mening et høydepunkt i luthersk liturgi, ved kombinasjonen av sine rasjonale, presise, teologiske begreper – også med et klart skapelsesperspektiv – og ved sin emosjonelle varme og metafysiske dybde. Svakheten ved den var at unio-perspektivet nærmest var fraværende, fordi nattverd på den tid ikke var en integrert del av hovedgudstjenesten.

Den emosjonelle og mystiske siden i gudstjenesteopplevelsen, treenighetsteologien og den metafysiske menneskeforståelsen ble altså betydelig svekket med den nåværende ordningen. Dette mener jeg har ført til at mange opplever syndsbejennelsen som en psykologisk og moralsk «selvstempling» – noe den kristne tro minst av alt skulle bidra til.

Jeg betrakter syndsbejennelse som en sentral og verdifull side ved kristen teologi og spiritualitet. Et mer inkluderende utgangspunkt enn «Her er det ingen forskjell, for alle har syndet og mangler Guds herlighet.» (Rom 3,22f) kan vanskelig tenkes. Synsbejennelse er også et nødvendig kritisk korrektiv til religiøs selvgodhet, som trives både innenfor «organisert religion» og «privatisert nyåndelighet». Når mange i dag likevel opplever syndsbejennelsen som noe negativt, må det være en sentral teologisk oppgave å

gjenoppdage verdien i denne.

Jeg betviler den liturgiske bærekraft i forslaget om å flytte syndsbejennelsen fra den innledende renselsen til forbønsdelen. Mange gudstjenestedeltakere forstår dette intuitivt når de (på grunn av dens tremendum) vil få den «overstått» ved starten av gudstjenesten. En omplassering vil endre dens funksjon. Den blir da en pedagogisk hjelp til å oppdage hva man skal be om i forbønnen.

Gudstjenesteforslaget har også en rekke ulike alternativer for syndsbejennelse. Eksempelene fra Salmenes bok (Salme 139 og 51) har en emosjonell og metafysisk dybde og kan sikkert fungere godt ved gudstjenestens innledning – også forslagene om «å ransake oss selv i stillhet». Flere av de andre eksemplene, derimot, virker svært moralistiske og «u-religiøse», ikke minst forslaget om å bytte ut «bekjenne» med å «erkjenne» synder.

Hovedformen i forslaget synes å være det første eksemplet som gis (s. 104). Det minner mest om nåværende syndsbejennelse (men altså uten nåværende innledning: «La oss bøye oss for Gud.») Her har man oppnådd å få en trinitarisk form på syndsbejennelsen. De tre siste bønnene ivaretar også flere av de anliggender jeg etterlyser, men introduksjonen virker for knapp og kontant: «Gud, vær meg nådig! Jeg har syndet mot deg og sviktet min neste...»

Jeg vil derfor foreslå et revidert forslag av denne syndsbejennelsen. Her legger jeg vekt på ambivalensen ved det å tre fram for Gud (jf. Salme 27,8 og 63,2), en ikke-pelagiansk syndsforståelse og den bibelske tanken om at ingen av oss har full innsikt i egen synd (Salme 19,13f og Matt 7,1-5):

Liturg:
«La oss tre fram for Gud og bekjenne våre synder.»
Alle:
«Hellige Gud,
hvordan skal jeg tre fram for deg?
Vær meg nådig!
Jeg har krenket deg og sviktet min neste med tanker og ord,
med det jeg har gjort og forsømt.
Du kjenner det ondes makt i mitt hjerte.
Tilgi meg, for Jesu Kristi skyld.
Skap i meg et rent hjerte
og gi meg kraft til nytt liv ved din Hellige Ånd.»